

18.87x22.81	1	עמוד 2	הארץ - תרבות וספרות	19/05/2017	58565213-5
מאגנט - הוצאת ספרי - 25910					

האיש שאמר לא ל"אני חושב משמע אני קיים"

בדומה לפרשני ספורט המייעצים למהמרי הטוטו, פסקל מעלה נימוק אחד מההיסטוריה העשוי לסייע למהמר בבחירה הנכונה: קיומו הנצחי של העם היהודי לאורך ההיסטוריה מוכיח לדעתו את קיום האלוהים

מרטין רודן

מחשבות, מאת בלו פסקל, תירגמה רמה איילון, הוצאת מאגנט, 2016, 360 עמודים

בלו פסקל (1623-1662) היה מתימטיקאי ופיסיקאי מהחשובים במאה ה-17. כמוצרט במוסיקה, הוא היה ילד פלא של המדע: כבר בגיל 11 כתב חיבור על האקוסטיקה, בגיל 16 על הגיאומטריה של חיתוכים קוניים, וכבן 18 הרכיב מכונת חישוב ראשונה, אבטיפוס מכני של המחשבים היום. בהמשך הגדיר יחד עם המתמטיקאי פייר דה פרמה את יסודות תורת ההסתברות, הצליח להוכיח את קיום הריק בטבע והלחץ באטמוספירה. לזכותו גם כמה המצאות פרקטיות, כמו שעון היד והמכשיר ההידראולי. הוא אף הגה את רעיון קו התחבורה הציבורית המוסדר הראשון, מאסף בהנעת סוסים שהופעל בפאריס ב-1662. אולם מי שיקרא את "מחשבות" שלו ימצא בו אך בקושי זכר לאישיות המדעית המזהירה של המחבר. מטרתו, על פי הצהרת המחבר עצמו, היא להחזיר בתשובה לחיק הדת הקתולית את ה"ליברטינים", האינטלקטואלים הצרפתים שמאסו בדת. פסקל מצטייר ב"מחשבות" כפונדמנטליסט לכל דבר, אם כי דרך הגנתו על הדת חדשנית ומהפכנית.

אחד משנואי נפשו של פסקל היה רנה דקארט, ומשפטו הנודע "אני חושב משמעו אני קיים" היה לצנינים בעיניו. הוא תוקף את דקארט אישית ב"מחשבות" וטוען ש"ללב יש סיבות משלו, שהי תבונה אינה מכירה כלל" (עמ' 109). פסקל יוצא מתוך הנחה אמפירית שאנחנו חשים את כובד הקיום לא כשחושבים בנחת באמצעות ה"שכל הגיאומטרי" בסוגיות מתימטיקה או פיסיקה, אלא כשאנו שרויים במצבי קיצון כגון כאב, אימה, צער, ייאוש או חוסר אונים. מפאת גישה זו פסקל נחשב למבשר האקזיסטנציאליזם.

הכול, מהו האדם בטבע? אין לעומת האינסוף, מכלול לעומת האין, אמצע בין הכול ללא-כול" (עמ' 36), וקובע "באותה מידה הוא משולל יכר לת להבחין באין שממנו נמשה ובאינסוף שבתוכו נבלע".

האדם מנוע לנהוג על פי התבונה גם בשל מבנהו הפסיכולוגי. "עקרונות רבים ומצוינים של השקר" (עמ' 49) חזקים לאין שיעור משכלו, מתעעים בו ומנחים את התנהגותו האשלייתית. גם הנבער מדעת וגם המלומד משועבדים באותה מידה ל"כוחות מוליכי השולל" שבתוכנו. במיוחד דמיונותינו, הרגלינו ואהבה עצמית שלנו מרמים אותנו ללא הרף.

כיצד בכל זאת עומד האדם בתלאות הקיום הבלתי נתפש? רק בכך שהוא מתעלם ממצבו בע"זת "הסחות הדעת", רוצה לומר בלויים מסוגים שונים המשכיחים ממנו את מצוקתו. חיי החברה בעיני פסקל היא הסחת דעת אחת גדולה. בעיקר

בלו פסקל. אלוהי אברהם והפילוסופים

אנחנו מדחיקים את הוודאות היחידה שבקיומנו: המוות. וכדבריו: "קל יותר לשאת את המוות כשלא חושבים עליו, מאשר את המחשבה על מוות שלא מסתכנים בו" (עמ' 74).

ועם זאת, האדם עולה על היקום כולו "מכיוון שהוא יודע כי המוות הוא מנת חלקו, בעוד שהיקום אינו יודע על כך דבר" (עמ' 130). במשל מפורסם מדמה פסקל את האדם ל"קנה הרצוף ביותר בטבע; אבל הוא קנה חושב".

אבל לא האמת היא תכליתו וייעודו של הקיום אלא הקדושה. פסקל השתייך למסדר קטן ונרדף בכנסייה שגרס שהגאולה אינה מובטחת לאיש, אף לא לצדיק גמור, אלא רק למעטים שזכו בחסד האל (grâce) באופן שרירותי לחלוטין. גם אלה מתוודעים לחסד זה רק ברגעים נדירים של אקסטזה מיסטית. פסקל חווה חוויה כזאת בליל נור במבר אחד ב-1654. אז עלה לו הרעיון לכתוב אפולוגיה של הדת הנוצרית. "מחשבות" הם הפרגמנטים לספר שמותו המוקדם מנע ממנו להשלים.

לחוזרים בתשובה, שאליהם הוא מייעד את ספרו, פסקל מעלה את הצעתו המפתיעה להמר על קיומו של האל. לדבריו, גם מי שלא מאמין בו משתלם לו להמר עליו, כי הרי אם טעה לא יפסיד כלום, אבל אם ניחש נכון, חרף הסיכויים האפסיים לכך, יזכה בחיי נצח. ובדומה לפרשני ספורט המייעצים למהמרי הטוטו, פסקל מעלה נימוק אחד מההיסטוריה העשוי לסייע למהמר בבחירה הנכונה: קיומו הנצחי של העם היהודי לאורך ההיסטוריה מוכיח לדעתו את קיום האלוהים. פסקל טוען ש"העם היהודי הוא הוותיק בעולם" והיחיד השרי מר על אמונתו. הוא מתוודה ש"העם היהודי לוכד את תשומת לבו בזכות מספר הצדדים הנפלאים והיהודיים הנגלים בו" (עמ' 224), ומוסיף שזהו "עם מורכב כולו מאחים". באמונתם של היהודים ב"אלוהי אברהם, יצחק ויעקב" ובזיקתה האישית לאל רואה פסקל ניגוד גמור לאמונה ב"אלוהי הפילוסופים" המושתת על "הוכחות רציונליות" של קיומו, שמהן הוא מסייג לחלוטין.

אין פלא שאותם פילוסופים רציונליסטים של הנאורות, ממשיכי דרכו של דקארט, סימנו את פסקל כאויבם העיקרי. וולטר לעג לכל מה שכתב פסקל ב"מחשבות" ותיאר אותו כ"שונא אדם נשגב". הוא שם לקלס את רעיון "חסד האל" והתיקומם על תיאור האדם כיצור עלוב. וולטר גם לא היה מוכן לקבל את האמפטיה היחסית של פסקל לעם היהודי.